

פרק מס' 1 בואו נחשוב איך נכון לכתוב

כתיב הוא נושא כאוב. עד היום לא נמצאה 'נוסחת הפלא' למניעת שגיאות כתיב. אבל הניסיון מלמד שאסור להתעלם מהן. המומחה האמריקני להוראת הקריאה והכתיבה, דוקטור רודולף פלש, כתב כבר לפני יותר מחמישים שנה שהקריאה והכתיבה וכן הכתיב אינם נפרדים זה מזה, הם שני צדדים של אותו מטבע, וצריך ללמוד אותם יחד, אסור להפריד ביניהם,¹ צריך לתקן את שגיאות הכתיב של הילדים מתחילת דרכם בכתיבה, שאם לא כן הן 'נגררות' עד סוף בית הספר היסודי ופעמים גם לחטיבת הביניים והלאה. אם לא מקפידים לתקן את שגיאות הכתיב, התלמידים לומדים שהם יכולים לכתוב 'איך שבא להם'. הדרישה לאיית נכון את המילים אינה שרירותית. שגיאות כתיב גורמות לאי הבנות קשות. למשל, אנשים אומרים מופרחת במקום מופרֶכֶת, אוֹרַחַת דין במקום עוֹרַכַת דין ועוד.

הכתיב אינו נושא מרתק. ניסיתי לגוון את התרגילים עד כמה שידי משגת. שילבתי את הכתיב בנושא כאוב אחר: זכר ונקבה במספרים, ולכן יש בפרק הזה גם עיסוק ב'יחיד ורבים'.

מדי פעם חשוב לעשות לתלמידים הכתבה על קבוצת מילים שהם למדו בפרק הזה, ואחר כך גם *הכתבות על קבוצות מילים מפרקים אחרים של החומר.

הכתיב הוא על-פי כללי הכתיב המלא של האקדמיה ללשון העברית. חשוב שהתלמידים ילמדו לכתוב על-פי הכללים האלה מהרגע שאינם נזקקים עוד לניקוד. חלק מהשירים מנוקדים, ולכן הכתיב בהם הוא כתיב חסר.

מלבד כל אלה הפרק הזה מעשיר את אוצר המילים של התלמידים.

א. המשפחה שלי

1. סבא, דוד, אבא, אח, אימא, דודה, סבתא, דודן, דודנית

8. השלימו: (א) אימא², אבא/אבא, אבא/אימא; (ד) דודן וגם בן דוד. דודן עדיף. יש המבחינים בין בן דודה לבן דוד ובין בת דוד לבת דודה. השימוש במילים דודן ודודנית פותר את הבעיה; (ה) אחיינית

¹Rudolf Flesch, Why Johnny Can't read

² אף על פי שהכתיב הזה עדיין נראה מוזר לרוב הכותבים, הוא הכתיב הנכון. בסוף מתרגלים.

חשוב ללמד את הילדים כבר בגיל הרך שכאשר אומרים או כותבים שם, **השם הפרטי קודם לשם המשפחה**. לא כהן משה אלא משה כהן. גם בשלטים השם הפרטי קודם לשם המשפחה, למשל: עו"ד יורם אלרואי; ד"ר שושנה מינץ; פרופ' שלמה כהן, אחות דבורה צביאלי. רק ברשימה המסודרת לפי סדר הא"ב כותבים קודם את שם המשפחה³. והינה קטע מהמדור 'רגע של עברית' ששודר ברשת ב של קול ישראל. כתבה אותו יועצת הלשון בתאגיד השידור 'כאן' וחברת האקדמיה ללשון העברית, רות אלמגור רמון:

"בכל הדורות הקדימו בעברית את השם הפרטי לשם המשפחה: דוד בן גוריון, חיים נחמן ביאליק ויהודה הלוי. בין שאדם נשא מעין שם משפחה ובין שנקרא על שם אביו, שמו הפרטי נאמר במקום הראשון: יהושע בן נון, יוחנן בן זכאי, שמעון בר יוחאי ויוחנן הורקנוס. למה היום יש נטייה להקדים את שם המשפחה לשם הפרטי? אולי בהשפעת כמה שפות זרות, כגון הונגרית, ואולי בהשפעת רשימות שמיות, הערוכות על פי סדר האלף בית של שמות המשפחה. מכל מקום, אדם המציג את עצמו ואומר: נעים מאוד, שוהם אליעזר, או נעים מאוד, גרינברג רוני, משנה סדרי עולם בעברית."

ב. בבית הספר

1. סרגל, צבעים, מספריים, מחדד, עט, עיפרון, מחק, דבק

2. מכשירי כתיבה (הכללה) 3. מספריים ודבק (הבחנה)

חשוב לדעת

"הפרס מוענק לך על תרומה יוצאת דופן למען החברה". מהו יוצא דופן? יוצא דופן במקורו הוא ולד של בהמה שלא הצליח להגיח בעצמו מבטן אימו, והוציאו אותו בניתוח. יוצא דופן שבמשנה הוא ולד, בעיקר ולד של בהמה אבל גם של אישה, שהוצא מן הדופן, מדופן הבטן. תינוק שנולד בניתוח קיסרי אפשר אפוא לומר עליו שהוא יוצא דופן. ולד של בהמה שהוא יוצא דופן לא נחשב בהלכה לוולד רגיל, ואם היה בכור לאימו לא היו נותנים אותו ואת הנולד אחריו לכוהנים ככל בכור בהמה אחר: "יוצא דפן וְהָבֵא אֶחָדָיו... שְׁנִיָּהּ אֵינָן בְּכוֹר", אומרת המשנה במסכת בכורות. ומאחר שהלידה הזאת חריגה, קיבל הביטוי 'יוצא דופן' משמעות של כל חריג שהוא, לאו דווקא בתחום ההמלטות והלידות. התנהגות יוצאת דופן היא התנהגות מוזרה, לא רגילה. יוצא דופן היום הוא מוזר, חריג, לא רגיל. אבל מכאן ועד יוצא דופן שמשמעותו 'נהדרי', 'נפלאי' – רב המרחק. אישיות יוצאת דופן היא אישיות מוזרה. אבל אישיות שמתכוונים לשבח אותה, הרי היא נפלאה, נהדרת, מיוחדת במינה. הפרס מוענק לך על תרומה מיוחדת במינה למען החברה.

רגע של עברית, כתבה רות אלמגור רמון, שודר בקול ישראל

³ ראו: האקדמיה ללשון העברית, למד לשונך קנז-קנח.

4. חמש מחברות; שלוש חוברות; יומן אחד; ארבעה ספרים; קלמר אחד

ג. מחיי היוסיום

1. חמישה תפוחים; שלושה אגסים; שש בננות. עשר עגבניות; שמונה מלפפונים; שישה פלפלים; חמישה בצלים; תשעה תפוחי אדמה.

2. חמש חצאיות; שמונה חולצות; ארבעה זוגות מכנסיים; שש שמלות; שני מעילים; עשרים וחמישה בגדים

5. עין, פה, אוזן, גבה, שן, מצח, שפה, עפעף, לחי, נחיר, ראש, לשון, לסת, סנטר
רוב השמות של איברי הפנים הם במין נקבה, בעיקר אלה שהריבוי שלהם זוגי: שפה, אוזן, שן, לחי, עין וגם גבה, לשון. אבל יש גם שמות שנוטים במין זכר: עפעף, נחיר, מצח, סנטר, ראש, פה, חד

בשביל ליצור שמות ברבים מוסיפים –ים בסוף המילה. בשביל ליצור שמות ברבות מוסיפים –ות. המורה תשמע הצעות של הילדים. הם יביאו דוגמות. לשוחח על היוצאים מן הכלל. למשל חלון ושולחן – מילים במין זכר אבל סיומת הרבים היא של נקבה. לעומת זאת אבן, תאנה, דבורה הן מילים בלשון נקבה אבל סיומת הרבים היא של זכר.

ד. הכתיב המלא

המורה תקריא (תקרא) או תספר לתלמידים:

האקדמיה ללשון העברית היא מוסד שמחליטים בו מה נכון ומה לא נכון בעברית, מהו הכתיב הנכון, מחדשים מילים ועושים עוד דברים חשובים שקשורים בשפה העברית. באקדמיה ללשון עובדים אנשים שיודעים עברית מצוין. מי שיש לו שאלה בעברית יכול להיכנס לאתר של האקדמיה ללשון במרשתת ולמצוא תשובה על השאלה שלו. מי שאינו מוצא תשובה יכול לכתוב את השאלה והוא יקבל עליה תשובה.

בכיתה א' לומדים לכתוב את כל המילים בניקוד. מכיוון שהמילים היו מנוקדות, הן היו כתובות בכתיב חסר. למשל: אָמָא, מָאָד, כְּתָה, שְׁלַחַן, כִּסָּא.

בכיתה ב' כבר לא מנקדים את המילים שכותבים, אבל בלי ניקוד קשה מאוד לקרוא, כי את אותה המילה אפשר לקרוא בכמה דרכים. למשל, בקר – בקשו מהתלמידים להציע כמה דרכים לקריאת המילה הזאת [בְּקָר, בְּקָר או בְּקָר]. כדי להקל את הקריאה החליטה האקדמיה ללשון העברית להוסיף את האותיות וי"ו ויו"ד במקום ניקוד: בקר, בוקר, ביקר, אימא, מאוד, כיתה, שולחן, כיסא.

הסתיו

ב. החצב

4. הוא מוריד גשם

המורה:

שמו המלא של החצב שצומח בארץ הוא חצב מצוי. מצוי – כי אפשר למצוא אותו בכל חלקי הארץ. החצב הוא הפרח הראשון שפורח בתחילת הסתיו, ולכן אומרים עליו שהוא מבשר הסתיו. הפרחים של החצב מסודרים בעמוד תפרחת. תפרחת היא קבוצה גדולה של פרחים על גבעול אחד. עמוד התפרחת מגיע לגובה של מטר אחד ואפילו יותר. בקשו מההורים שלכם למדוד את הגובה שלכם ובדקו מי גבוה יותר, אתם או החצב. מעניין שכל פרח נפתח רק פעם אחת בחצות הלילה ונובל למוחרת. בלילה הבא נפתחים פרחים חדשים במקום אחר על עמוד התפרחת. הצבע הלבן של פרחי החצב מושך את חרקי הלילה, וביום באים אליו גם דבורים וזבובים. לחצב יש בצל ובו הוא אוגר את המים ואת המזון שלו בשביל הגבעול והפרחים.

נעמי שמר כתבה גם לחן לשיר הזה. אפשר להאזין לו במרשתת וגם ללמוד לשיר אותו.

ג. הסתונית

המורה:

שמה המלא הוא סתונית היורה וגם היא פרח מיוחד: הפרח והעלים יוצאים בלי גבעול. ועוד דבר מיוחד: הפרחים בוקעים לפני העלים. לפרח צורה של משפך קטן. יש לו שישה עלי כותרת מסודרים בשתי שכבות, פנימית וחיצונית. תשבו כמה עלים יש בכל שכבה. [בכל שכבה שלושה עלים].

העלים של הסתונית ארוכים וצרים. לפרחים יש כמה צבעים: סגול בהיר, ורוד, לבן. הפרחים מושכים אליהם כל מיני חרקים, בעיקר דבורים, זבובים ופרפרים.

הצבע של העלים ירוק כהה. לסתונית יש פקעת. הפקעת מצמיחה בצלצלים קטנים ומכל בצלצל צומח צמח חדש. בכל שנה נוצרת פקעת חדשה.

ד. חֶלְזוֹן הַגִּינָה

אפשר לשיר שוב את שיר הסתיו של נעמי שמר.
מומלץ לצאת לגינה ולחפש חלזונות.

2. שימו לב: קֹנְכִיָּה ולא קֹנְכִיָּה.

המורה:

בדרך כלל החלזון פעיל בשעות הלילה כאשר מזג האוויר לח וקריר. אפשר לראות אותו גם ביום, בעיקר אחרי גשם, ואז הראש והרגליים שלו יוצאים מהקֹנְכִיָּה. על הראש שלו יש ארבעה מְשׁוּשִׁים, שניים עליונים ובקצה שלהם יש זוג עיניים, ושניים תחתונים ובהם נמצאים איברי המיִשׁוּשׁ והרִיחַ. הוא יכול להכניס את המְשׁוּשִׁים שלו אל תוך ראשו.
בקיץ החלזון מסתתר במקומות חשוכים, קרירים ולחים – מתחת לסלעים או בבורות קטנים באדמה או בין שיחים. בדרך כלל בתקופה הזאת הוא נכנס לתרדמת קיץ ואינו יוצא מן הקֹנְכִיָּה כי החום מסוכן בשבילו.
חֶלְזוֹן הַגִּינָה אוכל צמחים מתים וגם צמחים ירוקים וטריים.

8. (ה) יתרונות: דוגמה: לא צריך לשלם מיסים, למשל על המים שמשמשים בהם.
חסרונות: דוגמה: בבית שעל הגב אין חשמל. בערב הכול חשוך.

ה. הַנְחִילֵאֵלִי

המורה:

ה'נחילאלי' מטילה ארבע עד שבע ביצים בכל פעם. היא דוגרת עליהן במשך שבועיים ואז בוקעים מהן 'נחילאלונים' קטנים. בשבועיים הראשונים אימא נחילאלי מאכילה את הגוזלים שלה, ואז הם עפים מן הקן ונעשים עצמאיים.

אפשר לשיר את השיר 'נחליאלי קטן' (במרשתת דנה ודרור)

ה. הרוח

לשיחה:

גם הרוח היא אחד מסימני הסתיו.

הרוח היא בעצם אוויר, אבל לא אוויר סתם אלא אוויר שנע בכיוון מסוים. הרוח יכולה לנוע מהר ולהיות חזקה ואפילו חזקה מאוד, והיא יכולה לנוע לאט ולהיות חלשה ונעימה.

- מה פירוש המילה 'תועלת'?
- תנו עוד כמה דוגמות של דברים מועילים, דברים שמביאים תועלת.
- ומה פירוש המילה 'נזק'?
- מה עוד יכול לגרום נזק?

5. מי מניע הווילון? מהסדרה קשקשת. דתיה בן דור הלחינה אותו ומומלץ ללמוד לשיר אותו.

ו. השלכת

המורה:

למה יש עצים שמשליכים את העלים שלהם בסתיו? כדי שצמחים יוכלו לחיות הם זקוקים למים, לאוויר ולאור. הם זקוקים לאור מפני שבעזרתו הם מייצרים את המזון שלהם. בתוך העלים יש חומר (צבען) שיוצר בצמחים את הצבע הירוק. אצל החיות הוא יוצר את הצבע של השיער, של העיניים, של הדם ועוד. כדי ליצור את הצבען הירוק העלים זקוקים לאור. אבל בסתיו הימים הולכים ומתקצרים והעלים אינם מקבלים די אור. הם אינם מייצרים די מהצבען הירוק. ולכן הצבע שלהם משתנה מירוק לצהוב ולחום ולכתום. כשהעלה מתייבש ורוח חזקה נושבת העלה מתנתק מן הענף ונושר אל האדמה. העצים האלה נקראים עצים נשירים מפני שהעלים שלהם נושרים.

יש עצים שהעלים שלהם אינם נושרים בסתיו. הם נקראים 'עצים ירוקי עד', כלומר ירוקים תמיד, מפני שהם מחליפים את העלים שלהם לאט-לאט במשך כל השנה ולא בבת-אחת בסתיו כמו העצים הנשירים.

לבקש מהתלמידים שיביאו לשיעור הבא ערכות של בועות סבון.

ז. הקשת

המורה:

כשהסתיו מתחיל ויורד גשם רואים לעיתים קרובות בשמיים קשת. איך הקשת נוצרת? איך פתאום רואים את כל הצבעים היפים האלה? לאפשר לתלמידים לענות. היא נוצרת על ידי קרני השמש שפוגעות בטיפות מים ומוחזרות מהן. בקרן האור נמצאים כל צבעי הקשת, אבל כשהם יחד, קרני השמש נראות לבנות. כשקרן אור פוגעת במים היא מתפרקת לכל הצבעים שמרכיבים אותה. להתפרקות הזאת קוראים 'נפיצה'. קרן האור יכולה 'להישבר' (להתפרק) לא רק על טיפות של גשם אלא גם על טיפות של טל, על מים במזרקה ועוד.

המורה:

הכינו את הערכות של בועות הסבון. אתם יכולים לשער בשביל מה הבאתם

אותן?

הם יעשו בועות, ויסתכלו בצבעי הקשת שנוצרים בהן. רצוי לצאת ולעשות את זה בחוץ.

החורף – העונה הקודרת

א. העננים והגשם

על העננים

1. המורה :

קרני השמש מחממות את האדמה, את היס ואת האוויר. החום הזה יוצר אדי מים – לחות. האוויר החם והלחות עולים למעלה. שם, גבוה, האוויר קר יותר ואדי המים מתקררים. אם הם קרים מספיק הם הופכים לטיפות או לקרח ויוצרים עננים. במרשתת אפשר למצוא דרכים לייצר עננים, ורצוי מאוד לאפשר לתלמידים לעשות את אחד הניסויים או כמה מהם, כדי שהלימוד לא יהיה 'יבש' ומשעמם. אבל לא רצוי להפנות אותם למרשתת אלא להתכונן לניסוי מראש ולפעול בעקבות הוראותיה של המורה. יש כמה סוגים של עננים, לא כולם מביאים גשם. לעננים יש כמה צבעים – מלבן עד אפור כהה – וגם כמה צורות. הם קשורים בגובה שלהם. יש עננים נמוכים ועננים בינוניים וגם עננים גבוהים ולכל סוג ענן יש שם משלו: ענני נוצה, ענני כבשה, ענני חורף ועוד.

על הגשם

המורה:

המים והקרח שבעננים נעשים לטיפות גדולות. אם הטיפות גדולות וכבדות מספיק הן יורדות מן העננים בחזרה אל האדמה ואל היס. אם המים שבעננים קרים מאוד הם קופאים בדרך לאדמה ונוצר ברד. ואם הענן קר מאוד הטיפות קופאות בו ואז יורד שלג.

במרשתת יש גם ניסויים ליצירת גשם. אפשר שכמה מן התלמידים ייצרו עננים וכמה מהם ייצרו גשם – בעקבות הוראות המורה.

מי נשאר בחוץ?

לאחר שהתלמידים יקראו את מה שהם כתבו, המורה תקרא בקול את הסוף המקורי של הסיפור: "בתחנה נשארה רק אישה אחת, זאת הייתה אשתנו! היא הייתה היחידה ששמעה בקולו..."

התלמידים יכתבו את הסוף המקורי של הסיפור וישוו אותו לסוף שהם כתבו.

החורף מסדר ת'עניינים מאת דתיה בן-דור

דתיה בן דור גם הלחינה את השיר. אפשר למצוא אותו במרשתת וללמוד לשיר אותו.

האביב החביב

המורה:

האביב הוא עונת ההתחדשות. אחרי הגשמים של החורף שהשקו את האדמה, מזג האוויר מתחמם והעצים מתחילים ללבלב; פרחים ושיחים רבים פורחים; והנקבות של בעלי החיים ממליטות גורים או מטילות ביצים. באביב הימים מתארכים ויש בהם הרבה אור והצמחים יכולים לייצר מזון רב.

איך הצמחים יודעים שהאביב בא ושהם יכולים לפרוח? אולי הם מקבלים הודעה בטלפון? אולי שולחים להם הודעה ברשת? ברור שלא. 1. הם מרגישים שהיום מתארך. 2. הם מרגישים שכבר לא קר.

לבעלי החיים יש מין לוח שנה פנימי שמודיע להם לפי אורך היום שהאביב הגיע.

האביב הוא עונה נוחה, לא קר בה ולא חם בה ולכן היתינוקות שלהם לא ייפגעו מחום או מקור.

הצמחים שצומחים באביב מספקים להם את האוכל, וכיוון שבאביב יש הרבה צמחים יש גם הרבה אוכל. גם לבעלי החיים הטורפים יש הרבה אוכל באביב כי יש הרבה בעלי חיים אחרים שהם יכולים לטרוף. המורה תשלים את המידע.

איך יודעים שבא אביב

דתיה בן-דור הלחינה את השיר הזה. אפשר להאזין לו במרשתת.

עציץ פרחים

3. אולי הם שמחים, טוב להם בשמש, ואולי הם דווקא היו רוצים להיות קצת לבד.

4. אולי הוא עצוב כי הוא לא יכול להיות עם כל הפרחים החברים שלו ; אולי הוא דווקא שמח כי הוא גבוה מהם והאופק שלו רחב יותר, הוא יכול לראות יותר דברים. אולי הוא מספר לחברים שלו מה הוא רואה.
5. אולי העציץ שעל אדן חלון עצוב כי הוא בודד ורוצה להיות עם החברים שלו ; אולי הוא שמח כי מטפלים בו טוב יותר משמטפלים בצמחים שבחוץ...
6. כי כתוב שהעציץ שעל החלון הציץ לגינה כל היום וגם שהוא היה לבד. עצוב להיות לבד.
10. הוא מספר על עציצים אבל אולי הוא מתכוון לילדים. השיר הזה הוא כמו משל.

להשמיע מוזיקה עליזה – הילדים ירקדו. להשמיע מוזיקה עצובה – הילדים יביעו בתנועה את הרגשת העצבות.

הענק וגנו

מומלץ להאזין לסיפור 'הענק וגנו' מאת אוסקר ויילד במרשתת.⁴ הילדים יתארו במילים את הגן הפורח – מה רואים בגן? מה שומעים בו? הוא מלא עצים יפים, פירות עסיסיים, ציפורים מציצות, ילדים משחקים. הכול שמח ויש הרבה אור. פתאום הענק מופיע. צעדיו מפחידים. מה הוא עושה? מגרש את הילדים ובונה גדר גבוהה מסביב לגן. ואז מה קורה בגן? חושך, עצוב, קר, אין ציפורים, אין פירות, אין פרחים, אין ילדים. בהתחלה הענק לא מבין למה האביב לא בא לגנו. אבל אחרי כמה זמן הוא מבין. מה הוא מבין? שלא טוב להיות לבד ; שהוא לא צריך לשמור את הגן רק לעצמו, כי אם הוא שומר אותו לעצמו, הכול מת בגן ; שאם אין ילדים האביב לא בא לגן. האביב הוא פריחה, והפריחה מסמלת את החיים התוססים של הילדים.

אפשר שכל קבוצה תצייר ציור של הגן בעונה אחרת או של סיטואציה אחרת מן הסיפור. למשל : הענק עוזר לילד הקטן לטפס על העץ. אחר כך תלו את הציורים בכיתה.

הסיפור הזה הוא דרמה. אפשר להמחזי אותו : תוך כדי הקשבה לסיפור הילדים מטפסים על הכיסאות כדי 'לקטוף' פירות ואוכלים אותם בהנאה. הם משחקים בגן ופתאום שומעים את צעדיו של הענק. הם נבהלים ומתחבאים מתחת לשולחנות. לאחר שהאביב לא בא הענק מבין את הטעות שלו ומזמין אותם לגן ושוב הם יכולים לשחק בו. ההמחזה תלווה במוזיקה מתאימה.

---

⁴ 100 סיפורים ראשונים

הקיץ מְקִיץ

ב. חידון:

קוף, קוץ, קרקס, קרנף, קובייה, קרש, קטר, קלף, קן, קפה, קערה, קרחת, קרן, קשת, קשית, קיפוד, קיר, קומקום, קולב קרפדה

חבל על הזמן

פרק מסי' 3

תפיסת הזמן היא אחד התחומים הקשים ביותר לילדים משום שהזמן אינו מוחשי, הוא מופשט. לכן חשוב ללמד את נושא הזמן כבר בגיל צעיר, ולהתחיל במה שהילד מסוגל לתפוס. הפרק הזה דן בעיקר במדידת משך הזמן, מן הקצר אל הארוך, ובסדר ההתרחשויות של אירועים.

א. שנייה, דקה, שעה

מְכַנֵּס – רק לצורך השיר, המילה הנכונה היא מכנסיים.

שוחחו:

- שעון יכול להיות חבר שלנו? איך? כן, סוג של חבר, כי חבר עוזר לנו כשאנחנו זקוקים לו... לא, כי שעון הוא לא בן אדם, הוא לא מבין ולא מרגיש...

ב. היממה – היום והלילה

1. שחר, בוקר, צוהריים, אחר הצוהריים, בין הערביים, ערב
5. סדר ההתרחשות בזמן

ג. השבוע

1. להעמיד לפני הכיתה שבעה ילדים. לכל ילד שלט ועליו שם של יום – מיום ראשון עד שבת. הילדים יספרו את הימים וישיבו בעל פה.

2. קבוצת ילדים אחרת: הראשון בשורה הוא 'יום שלישי'. האחרון הוא יום שני.
  3. להעביר את 'שבת' לראש השורה. עכשיו הילד האחרון הוא יום שישי.
  4. בקבוצה הזאת שישה ילדים. 'יום רביעי' חסר.
  5. אומנם בכל יום ראשון לומדים עברית, אבל בכל שבוע לומדים דברים חדשים ועושים דברים אחרים. רק השם של היום הוא אותו השם.
  6. כדי שיהיה נוח לזכור אותם. אילו היה לכל יום שם אחר, השמות לא היו נגמרים, ולא היינו זוכרים אותם.
  7. המורה: היום יום יפה.
- התלמידים אומרים את היום של הילד שהוא 'היום' והוא צועד צעד אחד קדימה.
- המורה:** שלשום ירד שלג. התלמידים אומרים את היום... והילד שהוא 'שלשום' צועד צעד קדימה.
- המורה:** אתמול השלג כבר נמס וכן הלאה.
9. (ד) הוגים: מוֹחֲרָתַיִם

ד. החודש והשנה

כדאי לדעת:

שם החודש אינו אדון חשוון. מרחשוון מקורו בבבלית, והוא צירוף של שתי מילים: יָרַח וְשָׁמַן, כלומר יָרַח שמיני, ואומנם מרחשוון הוא החודש השמיני במניית החודשים מניסן. מכיוון שהשם חשוון מקובל, אישרה אותו האקדמיה ללשון העברית, אבל השם הנכון עדיף.

אפשר לשיר את שירה הידוע של נעמי שמר 'שנים עשר הירחים'.

11. לא. בכל שנה חוגגים את אותם החגים, כמו שבכל שנה חוגגים את יום ההולדת. אבל יום ההולדת של השנה שעברה אינו יום הולדת של השנה הזאת – בשנה שעברה היינו בני שש או בני שבע, והשנה אנחנו בני שבע או בני שמונה.
14. יום הכיפורים אינו מצוין כאן כי הוא מועד ולא חג.

הירח כועס - (ד) מפני שהוא מסתובב סביב כדור הארץ, וכדור הארץ מסתיר ממנו חלק מן השמש.

פרק מס' 4 בלי פקפוק – סימני פיסוק

סימני הפיסוק הם ההנגנה, האינטונציה, של הכתיבה. בלעדיהם קשה, ולעיתים אי אפשר, להבין את הנקרא. ואף על פי כן אין משתמשים בהם כראוי, וילדים אינם משתמשים בהם כמעט בכלל. בשלב הזה די אם הילדים יבינו את חשיבותם של הנקודה ושל סימן השאלה ויקפידו להשתמש בהם. חשוב גם שהמורים יקפידו לבדוק אם התלמידים משתמשים בהם כראוי. כך יש סיכוי שהתלמידים יתרגלו לפסק.

במקורות העבריים אין משתמשים בסימני הפיסוק המוכרים לנו היום. סימני הפיסוק של התנ"ך, טעמי המקרא, גם הם מאוחרים. נראה שבעלי המסורה הוסיפו אותם במאה השביעית בערך עם סימני הניקוד.

בספרות חז"ל אין סימני פיסוק.

סימני הפיסוק המקובלים היום מאוחרים הרבה יותר. הם משמשים מאז המצאת הדפוס (לפני כשש מאות שנה) בלשונות אירופה ובעברית.

המורה תבקש מהילדים שיגידו בקול רם: אימא הלכה לעבודה; מה השעה;

לך הביתה; איפה היית; זוז מכאן; חזרתי מבית הספר

ב. סימן השאלה ?

מאיפה לאיפה – מאין לאן

העיתונאי שאל את אלוף הריצה: "מאיפה לאיפה רצת?" ואנחנו חשבנו מייד על מסכת אבות, שלא כתוב בה "דע מאיפה באת ולאיפה אתה הולך", אלא: "דע מאין באת ולאן אתה הולך".

מאין, לאן. ויש עוד דרך אחת: מהיכן... להיכן. ואם תמצאו אצל אחד הסופרים – מנדלי מוכר ספרים, למשל, או ביאליק את הביטוי "מאין הרגלים", או: "מהיכן הרגלים", ותתעניינו לדעת את מקורו, נספר לכם את הסיפור הזה מן המדרש: שמעון בן־זומא היה עומד ותוהה. עבר על ידו רבי יהושע ושאל בשלומו. שאל פעם, שאל פעמיים, ולא נענה. בן זומא המשיך לתהות. בפעם השלישית ענה לו בבהילות. ואז שאל אותו ר' יהושע: מאין הרגליים? ואחר כך אמר ביתר עקשנות: "מעיד אני עליי שמיים וארץ, שאיני זז מכאן עד שתודיעני מאין רגליים". מאין הרגליים – יש מפרשים: על מה אתה תוהה? ויש מפרשים: מאין אתה בא? מכל מקום, לא "מאיפה הרגליים" אלא: מאין הרגליים. וגם היום: מאין אתה? מאין אתה בא? לאן אתה הולך? מאין ולאן רצת?

רגע של עברית, כתבה רות אלמגור-רמון, שודר בקול ישראל

חשוב לדעת

לפעמים מוסיפים בפתח השאלה את המילה 'האם', אבל היא אינה מאפיינת את משפטי השאלה בעברית. בתנ"ך היא כתובה פעמיים בלבד ובלשון חכמים – כלל לא. בדרך כלל מעדיפים בעברית להוסיף את ה"א השאלה: "הרצחת וגם ירשת?" גער נתן הנביא בדוד; "הלנו אתה אם לצרינו?" שאל יהושע את המלאך שנראה אליו ביריחו. "התלכי עם האישה הזו?" שאלו לבן ובתואל את רבקה. היום לא מקובל להשתמש בה"א השאלה, אבל בהחלט מקובל לשאול שאלות בלי המילה 'האם', אם אפשר: אכלת ארוחת בוקר? ראית את הסרט הזה?

7. יכול להיות שעל תשובה אחת אפשר לשאול כמה שאלות. למשל, על התשובה הראשונה:

איפה הילדים משחקים? מה הילדים עושים? מי משחק בחוץ? כל שאלה תתקבל בתנאי שהיא מתאימה לתשובה.

8. לשיר הזה יש מנגינה, ואפשר לשמוע אותו ב'זמרשת' וללמוד לשיר אותו וגם 'להמציא' לו ריקוד.

כאן מתחיל החלק הסיפורי של הפרק, והוא עוסק בהבנת הנקרא ובלמוד פתגמים. הפתגם הוא בדרך כלל מוסר ההשכל של מעשייה או של משל. כמעט בכל סוף פרק יש פתגם.

מן האגדה: שורה ראשונה – שדה. אבנים. שורה שנייה – לאיש אחר. שורה רביעית – ובאהבה. שורה חמישית – פרחים. שורה שישית – שומר. שורה שביעית – עסיסיים. נפלאים. שורה תשיעית – אותו. שורה עשירית – עצמו.

ידידנו המילון

פרק מס' 5

א. סדר אל"ף בי"ת חיצוני

5. מומלץ לשחק בקבוצות, כדי ששום ילד לא יצטרך לחכות זמן רב לתורו.

ב. סדר אל"ף בי"ת פנימי וזכר ונקבה

5. בית ז', בקבוק ז', בובה נ', וכו'.

ידיד אמת ניכר בעת צרה

6. כן, כי הוא עוזר לנו כשאנחנו לא יודעים פירוש של מילה, ניקוד של מילה, מה המין של מילה ועוד.

בחומר הזה לכיתה ב' יש משלים לא מעטים.

חשוב לדעת

המשל הוא סיפור קצר שיש לו משמעות גלויה ומשמעות סמויה. המשל מושך ומסקרן, אך למשמעותו הסמויה יש ערך רב יותר מלמשל עצמו. המשמעות הסמויה היא **הנמשל**, כלומר הפירוש של המשל, למה שהמשל מכוון. ואולם לעיתים קרובות מאוד החלק הזה נשכח ואין מדברים עליו אלא רק על המשל ועל מוסר ההשכל שאפשר ללמוד ממנו. אך מוסר ההשכל אינו נובע ישירות מן המשל אלא מן הנמשל דווקא, כי הרי מוסר ההשכל עוסק בהתנהגות של בני האדם ולא של בעלי החיים או הצמחים שבמשל.

כיוון שהכוונה במשל היא בעצם לבני האדם, מדוע אין מספרים סיפורים על בני אדם? מדוע הנמשל עצמו אינו הסיפור? מפני שבני אדם אוהבים שמטיפים להם מוסר. הם אינם רוצים שיחנכו אותם ושינזפו בהם. המשל משמש מין מרָאָה שהמסתכלים בה הם בעלי חיים והנראים בה הם בני אדם. בדרך כזאת הטפת המוסר מוסווית, מעודנת, אבל המבין יבין.

שני חברים ודוב

8. בפעם הבאה תבחר חבר שלא עוזב אותך בעת צרה.

מילים 'אחיות'

פרק מס' 6

כדאי לדעת

בלשנים טוענים שאין מילים שהן נרדפות לחלוטין, כלומר מילים שאפשר להמיר אותן זו בזו בכל הקשר ובכל מצב.

שתי מילים יכולות להיות בעלות משמעות שווה, אבל בזה לא די כדי שהן תהיינה נרדפות ממש, כי משתמשים בכל אחת מהן בהקשר אחר: לעולם לא נאמר, למשל, שטי"ו בשבט הוא חג לעצים, אלא שהוא חג לאילנות, אף-על-פי שלשתי המילים האלה משמעות שווה.

בכיתה ב' אין טעם לדון בכך. כאן המטרה היא להעשיר את אוצר המילים של הילדים ולעסוק רק במשמעות ולא בגוונים ובמשלבים.

שיחת הכוכבים

מומלץ לשוחח עם התלמידים על תחרות, שהרי העניין הזה שכיח מאוד בקרבם. מה התחרות מוכיחה? תלמיד יכול להיות מוכשר יותר מאחרים בתחום אחד אבל פחות מהם בתחומים אחרים. האם הנזק שבתחרות לא רב מהתועלת? האם התחרות אינה גורמת למריבות מיותרות? האם לא עדיף שילד 'יתחרה' בעצמו ולא באחרים, וכך יהיו הישגיו טובים יותר, והקנאה בין התלמידים תפחת? לעומת זאת אפשר להתחרות במשחקי ספורט או במשחקים חברתיים וללמוד לקבל הפסד ברוח טובה.

בעצם בשיר הזה אין מנצח משום שגם לשמש יש שלושה שמות. בתנ"ך היא נקראת 'חרסי'. רצוי להזכיר את זה לתלמידים, משום שלא אחת מתברר שהמתרברב טועה ובסופו של דבר הוא הנלעג.

רצוי לשוחח עם הילדים על ויכוחים של 'מי יותר...?', על יהירות ועל התרברבות מיותרות. אפשר להפנות אותם לשירים ולסיפורים אחרים בנושא – לתת להם מראי מקום ולבקש שיקראו את הסיפור או את השיר וישוו אותו לשיר של רחל קוצ'ר. למשל: דירה להשכיר מאת לאה גולדברג⁵ 'שתי בנות' מאת ח"נ ביאליק⁶, מראה שאין טעם להעדיף מישהו ממישהו אחר; 'כבסים' מאת ע' הלל, בולבול למה ככה; 'כף סכין מזלג וכפית' מאת ע' הלל. למתקדמים: 'הארנב החשוב בעיניו' מאת ד"ר סיוס וסיפורים אחרים בתרגומה של לאה גולדברג. רצוי לשלוח את הילדים לספריית בית הספר לחפש את הספרים האלה, להביאם לכיתה ולמצוא בהם את היצירות המבוקשות.

עולם הפוך

פרק מס' 7

ג. הפכים בחרוזים

(א) יוצא/מוצא (ב) עוקר/סוגר (ג) צעק/חזק (ד) לוקח/צומח או פורח (ה) מוחק/צוחק
(ו) עונה/בונה (ז) זוכר/מוכר (ח) קוצר/עוצר (ט) גומר/קושר

⁵ את היצירה הזאת אפשר לנצל גם כדי לשוחח על דעות קדומות, על גזענות ועל העוול שהן עלולות לגרום לחפים מפשע.

⁶ שירים ופזמונות לילדים

עולם הפוך – עוד אחד

2. רגילים: קיץ - חורף, קר – חם, טיפש – חכם, שחור – צחור

לא רגילים: בקיץ קר, בחורף חם, שועל טיפש, חמור חכם, עיוור מביט, חירש מקשיב

חלב שחור, עורב צחור, עורב מנעים זמירות, חמסין באלסקה

לשיר הזה יש מנגינה, ואפשר ללמוד לשיר אותו.

הקטטה עם המטאטא

התלמידים יכולים לעבוד בזוגות או בקבוצות.

3. הנושא: ילד כעסן שרב עם כל אחד על כל דבר

6. שלא כדאי לכעוס ושלא כדאי לריב, כי למי שכועס יש הרגשה לא נעימה, הוא לא נהנה משום דבר, ומי שרב עלול להפסיד במריבה.

7. (ב) 8. מה לעשות כשכועסים.

משפחות מילים

פרק מס' 8

חשוב לדעת

כדי שמילה תשתייך למשפחה אחת צריך שלכל המילים במשפחה יהיה שורש משותף. הבעיה היא שלעיתים נראה לנו שהשורש משותף, אבל במקור יש שניים, ולעיתים שלושה שורשים שנראים כמו שורש אחד. לדוגמה: 'אוזן' ו'מאוזן' נראות כאילו יש להן שורש משותף, (ואפשר אפילו למצוא לכך סיבה הגיונית: אם מעבירים קו מאוזן לאוזן הקו שנוצר כביכול מאוזן. אבל בעצם מקורן של המילים האלה בשני שורשים שאין קשר ביניהם, ובכל זאת יש בהן אותן אותיות, מסודרות באותו סדר. לכן קורה שקשה לקבוע אם מילים שייכות לאותה משפחה או לא. בשלב הזה חשוב לעסוק רק במילים ששורשיהן ברורים. לשם כך נעזרים גם במשמעות של המילים הנגזרות מן השורשים: משמעות כללית משותפת.

5. דוגמה: מכתב, מכתבה, התכתבות, כתיבה, הכתבה לכתוב...

סיפור משעשע

5. עקשנים, טיפשים, עצלנים

11. ג. אין דבר טוב יוצא מתוך מריבה ה. אחרית קטטה – חרטה

מי אשם מאת פניה ברגשטיין

1. שיר ידעתי : שירים לילדים, הוצאת הקיבוץ המאוחד, תשל"ה

תיישים על גשר צר

13. שעדיף לוותר מלהתעקש

מומלץ

1. לקרוא לילדים את הגרסה המחורזת של המשל מאת רפאל ספורטה מן המרשתת.

2. לצפות בסרטון 'שני התיישים על הגשר – כיתה ב- גליה בגון'.

נושא לשיחה : מה פירוש לוותר או להתפשר? האם תמיד חשוב לוותר ולהתפשר? הילדים יספרו על ויתורים שהם עשו לאחים, לחברים ועל ויתורים שעשו להם, או על מצבים שבהם הם לא ויתרו ומה הייתה התוצאה.

שפות בלי מילים

פרק מס' 9

בשביל מה זקוקים לשפות? הילדים ישערו :

בשביל שיהיה אפשר לחשוב ; בשביל לתקשר עם אנשים אחרים ; בשביל להגיד מה רוצים, מה חושבים, מה מרגישים ...

א. שפות של תנועות ושל סימנים

שערו, איך הוא דיבר? כנראה עשה תנועות בגוף ובידיים והשמיע כל מיני קולות.

(ג) נו, נו, אוי ואבוי לכם (ד) בוא (ה) לא יודע, לא רוצה (ח) סימן של V לניצחון, סימן של לב לאהבה ...

2. בכל פעם קבוצה אחרת משחקת במשחק.

ב. שפת צורות

1. המורה: בואו נבדוק אם אנחנו יכולים לקבוע סימנים מוסכמים לצורות, אם גם צורות יכולות להיות שפה. יש לי כאן חמש צורות: משולש, מלבן, ריבוע, מקבילית, עיגול. נחליט שכשאני מרימה את המשולש כולכם... התלמידים יציעו. נניח שהוחלט לעמוד. בואו ננסה. שבו. מה נעשה כשארים את המשולש? נעמוד. כשארים את הריבוע נניח את הידיים על הראש כשארים את המלבן נדרוך במקום וכשארים את העיגול נקפוץ על רגל אחת. כשארים את המקבילית נמחא כפיים. המורה תרים בכל פעם צורה אחרת והילדים ינהגו לפי הסימנים המוסכמים. ומה תעשו אם ארים את המלבן ואת המקבילית יחד? נדרוך במקום ונמחא כפיים. להרים.

המורה תרים ריבוע ועיגול. מניחים את הידיים על הראש וקופצים על רגל אחת. המורה תרים משולש ומקבילית. עומדים ומוחאים כפיים.

3. תן זכות קדימה. לפי הצורה של המשולש וגם לפי הצבע של התמרור.

ג. שפת המוזיקה

המורה תשמיע כמה סוגי מוזיקה: שיר לכת (מארש), מוזיקה לריקודים, מוזיקה קופצנית, סמבה, שיר ערש

1. להשמיע שיר לכת, סמבה, שיר ערש.

2. המוזיקה 'אמרה' לנו, עשינו לפי המוזיקה.

המורה תשמיע מוזיקה שמחה ומוזיקה עצובה, איטית או מהירה וכו' – המוזיקה יכולה לשנות את מצב הרוח ואפשר לבחור במוזיקה על פי מצב הרוח.

גם המוזיקה היא סוג של שפה. אנחנו עושים את מה שהמוזיקה 'אומרת' לנו לעשות.

כדאי לדעת:

רבים כותבים מוזיקה, בסמ"ך, משום שבלועזית כותבים את האות S. גם באנגלית ובצרפתית, למשל, כותבים את האות S, אבל כיוון שהיא נמצאת בין שתי יתנועותי (vowels) הוגים אותה כמו Z. מוזיקה היא האומנות של המוזות. מוזה, על פי המיתולוגיה היוונית, היא אחת מתשע המוזות, אלות האומנות.

מקורן של המילים מוזה ומוזיקה ביוונית עתיקה. לא ברור מדוע כותבים וגם אומרים מוסיקה ולא מוזיקה. והרי איש לא יאמר מוסאון במקום מוזאון או מוסה במקום מוזה.

ד. שפת הצבעים

המורה תוריד מן המרשתת תמונות של רמזורים ותכין מהן שלטים.

המורה:

אספר לכם סיפור קצר. היום יצאתי קצת מאוחר מהבית ומיהרתי לבית הספר. אבל כשהגעתי לרמזור האור היה להרים רמזור צהוב מה הייתי צריכה לעשות? לעצור. עצרתי וחיכיתי. פתאום ראיתי שהרמזור התחלף להרים רמזור אדום וצהוב. מה הייתי צריכה לעשות? להתכונן לנסוע. נכון. התכוננתי. הרמזור הבא היה להרים את הירוק מה הייתי צריכה לעשות? לנסוע. נכון מאוד. נסעתי וקיוויתי שכל הרמזורים עד בית הספר יהיו ירוקים, אבל פתאום ראיתי מרחוק שהרמזור הבא - להרים רמזור כתום. מה הייתי צריכה לעשות? להתכונן לעצור וכשהגעתי אליו הוא היה - להרים רמזור אדום. מה הייתי צריכה לעשות? לעצור. מובן שעצרתי. חיכיתי וקצת 'חלמתי' ופתאום ראיתי שהרמזור כבר - להרים רמזור ירוק. זה היה הרמזור האחרון. לשמחתי לא איחרתי לבית הספר.

- לפי מה ידעתם בכל פעם מה הייתי צריכה לעשות? לפי הצבע של הרמזור.
- (ג) מפני שברמזור לא דולקים שלושת האורות יחד, וגם כתוב בשיר: "לחצתי על בלם, עצרתי דום, ועוצרים כשהרמזור אדום.
  - (ט) שזאת כבאית, אוטו מכבי אש
  - (י) שזה מגן דוד אדום, אמבולנס
  - (יא) שזאת ניידת טיפול נמרץ
  - (יב) לפי הצפירות שלהם ולפי הצבע שלהם.

(ב) (2) מותר גם לא לדעת את ההסבר.

(7) שכמו שיש מאכלים שטעימים לילד אחד אבל לא טעימים לילד אחר, כך אצל כל אחד הרגשות מעוררים מחשבה על צבעים אחרים.

(9) דגלים של מדינות, דגלים בים, כומתות של חיילים, מדים בצבא ובמשטרה, מדים של קבוצות ספורט, עניבות של תנועות נוער...

(10) לאיזו מדינה הדגל שייך

(11) באיזה חיל החייל משרת

(12) לבן, לבן וכחול, אדום, שחור.

ה. שפות ובעלי חיים

המורה: אומרים שהשפה היא אחד הדברים העיקריים שמבדילים בין בני האדם לבעלי החיים האחרים. אבל לא רק בני האדם זקוקים לשפה. גם החיות זקוקות לה.

מדענים חוקרים את השפות של בעלי החיים ומגלים דברים מדהימים. בעלי חיים רבים מדברים זה עם זה בקול שבני אדם אינם יכולים לשמוע באוזניים שלהם. החוקרים שומעים את הקולות האלה במכשירים מיוחדים. אפילו הדג אינו 'שותק כמו דג', גם הוא כנראה משמיע קולות. היען רוקד ריקוד נפלא כשהוא רוצה להגיד ליענה: "את מוצאת חן בעיניי. אני רוצה להתחתן איתך." והטווס הזכר פותח את זנבו המפואר כדי להרשים את כלתו.

תוך כדי ההסבר על הדבורה אפשר להשמיע לילדים את היצירה 'מעוף הדבורה' מאת המלחין רימסקי-קורסקוב. אפשר לשאול את הילדים מה הם שומעים. אולי הם יזהו שמדובר במעוף של דבורה.

המורה: איך הדבורה מודיעה לחברות שלה איפה הן יכולות למצוא צוף? כאשר הדבורה חוזרת לכוורת משדה שיש בו הרבה צוף, היא מתחילה מייד לרקוד. כך היא מושכת את תשומת הלב של הדבורים האחרות. היא מנענעת בחוזקה את הבטן ואת הכנפיים ומסתובבת כאילו היא מציירת את הספרה 8. לפי הסימנים שהדבורה הרוקדת עושה ולפי הרעש של הכנפיים שלה בזמן הריקוד, הדבורים האחרות מבינות איפה בדיוק האוכל נמצא – באיזה כיוון הן צריכות לעוף ולאיזה מרחק. הדבורה הרוקדת גם נותנת לדבורים האחרות דוגמה מן האוכל שהיא מצאה והביאה להן – צוף או אבקת פרחים. כשהיא מפסיקה לרקוד הדבורים עפות אל ה'כתובת' שהדבורה הרוקדת מסרה

להן. מעניין, שכאשר הדבורה הרוקדת רוצה לספר על מקום שיש בו הרבה צוף, הריקוד שלה חזק ומהיר, ואם היא מספרת שיש מעט צוף, היא רוקדת ריקוד איטי וחלש.

3. אפשר להשתמש בנושאים האלה לכתובת עבודת חקר קטנה על שפות של בעלי חיים. התלמידים יכולים לראיין מומחה בבעלי חיים – מאלף חיות, רופא חיות, מטפל בגן החיות ועוד או לצפות בבעלי חיים ולדווח את התוצאות. את השאלונים לראיון ואת דוחות הצפייה הם יכינו בכיתה בעזרת חברים ובעזרת המורה. כך הם ילמדו לנסח שאלון ודו"ח. אפשר להקליט קולות של בעלי חיים ולשער מה הם אומרים.

5. אנלוגיה

הפגישה ליד הברכה / רחל קוצ'ר

2. רכילות היא דיבור על החיים הפרטיים של מישהו בלי ידיעתו ובלי הסכמתו.

(5) למשל, על בן אדם שלא רוצה לגלות סוד או להגיד דבר רע על מישהו אחר.

אפשר למצוא במרשתת אתרים רבים ובהם תמונות של בעלי חיים 'רוקדים', ואתרים ובהם שומעים קולות של בעלי חיים.

מדבר ביתית מאת שולמית הראבן

5. אלה לא באמת שפות כי הן לא אומרות כלום, אין בהן סימנים מוסכמים; אלה שפות של קולות ושל רעשים; שפות מצחיקות; שפות טיפשיות כי ברזים וקומקומים וארונות לא יודעים לדבר. אולי רק הקומקום, כשהוא מצפצף 'אומר' לנו שהמים רותחים.

הערה: המונח 'מסקנה' חוזר שוב ושוב לאורך הפרק, לכן אין טעם ללמד ולהסביר אותו. התלמידים יבינו את משמעותו מן הפגישות התכופות איתו.

שעשועי לשון

המשימות האלה נועדו לתלמידים שסיימו את מה שהיה מוטל עליהם לעשות בשיעור, ולמנוע מהם שיעמום. כמו כן הן מעשירות את אוצר המילים ודורשות חשיבה.

א. רע, רץ, בר, ער, עב, צב; אד, בא, בד, גב, דג (אפשר לכתוב גם דב, אבל כדאי להימנע מכך ולכתוב את המילה בכתוב מלא – דוב); יד, מי, מד, די, דם, גם; צח, צג (מרקע של מחשב), דג, חץ, חד; דש, דן, מד, מן, שד, שם, נם;

ג. מחרוזות

בחרוזים ההברה האחרונה צריכה להתחרז: אלון וארון אינם חרוזים. אלון וחלון – כן.

4. גיר, דיר, ניר, סיר, עיר, פיר, ציר, קיר, ריר, שיר

5. אבר, גבר, דבר, חבר, כבר, עבר, צבר, קבר, שבר

ו. ציורים 'מדברים'

סיפור אינו רק אוסף של משפטים. היעלילה צריכה להתפתח. צריך שיהיו בו מילות קישור. אבל חשוב להקפיד שלא יהיו מילות קישור מיותרות. בכיתות הנמוכות ילדים מרבים להשתמש במילים: 'אז', 'ו', 'שלא לצורך'. חשוב לעזור להם לנסח משפטים בלי המילים האלה כשהן מיותרות, וללמד אותם להשתמש בחלופות. בדרך כלל צריך פשוט להתחיל משפט חדש.

חשוב להקפיד על כתיב נכון ועל סימני פיסוק – בשלב הזה נקודה וסימן שאלה.

מן הסיפורים שבתמונות הילדים אמורים להבין את רצף ההתרחשויות ואת קשרי הזמן, הסיבה והתוצאה שלהן. כל סיפור ממוקד בנושא אחד.

7. 'חידגמים'

(ב) (1) אל תהי נוח לכעוס; (2) מה ששנא...; (3) ידיד אמת...; (4) אין דבר טוב... (5) טובים השניים...

